

Srí Lanka – Posvätné mesto Anurádhapura

Posvätné mesto Anurádhapura sa nachádza v centre Severnej centrálnej provincie, asi 200 km od Colomba, leží na rovine pozdĺž rieky Malwatu Oja pri vodných nádržiach Tissa Wewa, Basawak Kulam (4. stor. pred n. l.), Balan Kulam a veľkej Nuwara Wewa. Mesto sa začalo rozvíjať okolo roku 380 pred n. l., keď na základe odporúčania veľtcov z hviezd kráľ Pandukábhája ho ustanovil za svoje sídlo. Budovali ho podľa plánu a členili na štvrti: kráľovskú, chrámovú a obytnú. Nové paláce a chrámy postavili najmä za vlády Duttha Gámaniho – osloboditeľa ostrova, neskoršie v 3. stor. za vlády Mahasenu, v 5. stor. za vlády Datusenu a v 8. stor. za vlády Moggallána II. V čase rozkvetu malo mesto údajne až 3 milióny obyvateľov. Keď kráľ Radžarát I. zo strategických dôvodov premiestnil hlavné mesto do Polonnaruwy.

Anurádhapura spustla a zarástla ju džungľa. Až v 19. stor. sa dostala do pozornosti archeológov. Z niekoľko sto km² plochy bývalého osídleného územia sa archeologické práce sústredili len na centrálnu časť o priemere 6 km pri dnešnom Novom meste so 40 tisíc obyvateľmi. Nálezy sústredili v Archeologickom múzeu pri nádrži Batawak Kulam. Neďaleko za kamenným múrom rastie starý svätý strom Srí Maha Bodhi, oproti stojí Medený palác Duttha Gámaniho, pôvodne s 1 800 stĺpmi (dnes asi 1 600) na 9 poschodiach, po požari na 7 obnovených poschodiach na ploche 60 x 60 m. Podľa kroniky Máhávámša údajne na každom poschodí bolo 100 miestností zdobených drahými kameňmi a rezbárskymi prácami. Každý stĺp dosahoval výšku 4 m. Les stĺpov tvorí 40 radov po 40 stĺpov. Od 11. stor. palác spustol. Severne od opevneného vnútorného mesta objavili kúpele z 5. stor., ktorých bazén Kuttam Pokuna so zdobeným schodiskom dosahuje šírku 18 m a dĺžku až 30 – 40 m.

Smerom na západ okolo jazera Bulan Kulam v 8. – 9. stor. vznikali viaceré budhistické kláštory. K brehu Tissa Wewa prilieha kráľovský park Zlatá ryba. Neďaleko medzi bralami v 3. stor. pred n. l. vytesali do skál chrám Isurumunija. Santuárium Anurádhapura z roku 1938 zaberá 3 503 ha.

Posvätné mesto Anurádhapura je súčasťou SD od roku 1982 (Paríž).

Mexiko – Archeologická zóna Paquimé

Archeologická zóna Paquimé sa nachádza v štáte Chihuahua pri severomexickom meste Casas Grandes, v doline rieky rovnakého názvu, medzi Sierra Madre Occidental a pozdĺžnymi východnejšími chrbtami Sierra América – Sierra La Escondida.

Paquimé bolo hospodárske, náboženské a kultúrne centrum ďalších sídiel a kultúry pueblových Indiánov (Quareanta Casas, Cueva de la Olla, Maedra a Las Vigas-Babicora). Rozvoj kultúry Casas Grandes (Veľkých domov) sa datuje do rokov 700 – 1450 n. l. a viaže sa na poľnohospodárstvo, najmä na pestovanie kukurice, ľuďom Mogollon. Pôvodné stavby sa stavali z adobe a neskôr z kameňa. V prepojení tvorili dômyselný labyrint s vnútorným vodovodným systémom a s cisternami. Napríklad základ domu – bloku Pekáreň tvorilo 9 miestností a dva malé dvory.

Osobitným účelom slúžili dve ihriská pre loptové hry a veľké ceremoniálne plošiny z nasypanej hliny a kameňa – moudy (napríklad Krížový mound, Vtáčí mound, Obetný mound).

V sídelnom komplexe Paquimé v 14. storočí žilo až 10 tisíc ľudí. Predpokladá sa, že ho tvorilo až 2 tisíc miestností, vrátane bytov, dielní a skladov, spojených priechodmi. Ešte dnes to naznačuje sústava prevažne nezastrešených múrov obytných blokov v okolí dvorov a uličiek, po stáročia obývaných až do roku 1340, keď mesto obsadili a poškodili asi Apači.

Zreštaurované stavby dnes sprístupňuje Museo de las Culturas de Norte, ktoré tu má v novom objekte aj vlastnú expozíciu.

Archeologická zóna Paquimé je súčasťou SD od roku 1998 (Kjóto).

India – Chrám slnka v Konaraku

Chrám slnka v Konaraku/Konarku dal postaviť na nestabilnom pobreží a močarínach pri Puri v roku 1250 urísky vládca-radža Narasinhadeva I./Narasingha Déva I. (1238 – 1264), keď odrazil vpád moslimov. Chrám, ktorý pôvodne navrhli v tvare voza boha Slnka Súrja, považujú za najbohatšie vyzdobenú budovu na svete. Jeho kovovú kostru tvoria kovové prúty a klíny. Strop na kovových 10 m dlhých a 20 cm širokých nosníkoch spevňuje centrálnu stavbu – sieň (jagamohan). Stavebným materiálom tejto Čiernej pagody sú balvany, ktoré vyťahovali na múry po nasýpanom piesku.

Konaracký chrám charakterizuje štvorcová stavba „bada“ a pyramidálna trojterasová strecha „pida“. Dĺžka strany základne sa pritom rovná výške. Príhľadá asi 68 m vysoká veža sa rozsypala v roku 1869.

Nezachovala sa ani Sieň tanečníkov. Masívnu kolonádu (krytý vchod) zdobí množstvo rytín a sôch levov, slonov, ľudských postáv a kvetinových vzorov. Múry dosahujúce výšku 15 m tiež bohato zdobia skulptúry slonov a postáv, často v erotických pozíciách tantrizmu.

Milenecké dvojice (mithuna) pôsobia prirodzene a výrazne oživujú steny chrámu. Každé z 24 kolies chrámového voza dosahuje výšku asi 3 m. Voz ťahalo smerom k oceánu 7 kamenných koní – podľa počtu dní v týždni. Stavba podlieha postupne vodnej a veternej korózii, stále však patrí medzi najslávnejšie indické brahmanské svätyne.

Súčasťou múrom obostavaného areálu chrámu sú ďalšie menšie svätyne a budovy (Chrám Májádévi, Tehlový chrám, vstupná – čelná Gasimba a Nritya Mandapa, konská stajňa). Mimo areálu stojí napríklad Svätyňa deviatich planét so sochami personifikujúcimi Slnko (Súrja), Mesiac (Čandra) a 7 planét slnečnej sústavy; obďaleč amfiteáter a archeologické múzeum.

Chrám slnka v Konaraku je súčasťou SD od roku 1984 (Buenos Aires).

Bangladéš – Ruiny budhistickej vihare v Paharpure

Paharpurský budhistický Veľký kláštor (Somapuri Mahávihára) s chrámom (vihara) patrí k najvýznamnejším budhistickým pamiatkam nielen východnej Bengálskej zeme (Banglá deš). Nachádza sa v provincii Rájsháhí, južne od mesta Jaipurhat. Kláštor založil v 7. storočí druhý vládca budhistickej Pálskej dynastie (750 – 810) v čase, keď sa v Bengálsku širil mahájanský budhizmus. Tento syn ľuďom zvoleného vládcu – ochrancu (pála) a širiteľa budhizmu Gópalá (750 – 770), zjednotil Bengálsko a rozšíril jeho moc.

Tehlový Veľký kláštor tvorilo 170 ciel okolo štvorcového nádvorja (280 x 280 m). K nim dostávali kuchyňa a refektórium; v juhozápadnej časti rektangulárny chrám Gondeswari.

V strede na stupňovito upravenom kopci kruhového pôdorysu s vrcholovou plošinou postavili pyramidálny chrám (vihara), ku ktorému vedú schody. Chrám sa stal ukážkou pálskej budhistickej architektúry a ovplyvnil budhistickú architektúru aj v Kambodži, Barme a ostatnej Ázii. V jeho centrálnej svätyni, vysokej až 20 m, uložili pod zem asi 60 kamenných (bazaltových a pieskovcových) sôch.

Pálovské sochárstvo charakterizujú najmä terakotové basreliéfy (63) a kamenné panely dvoch dolných terás chrámu. Dokazujú, že v tom čase tu žili ešte nosorožce.

Následný nástup džinizmu dokladujú štyri múry s basreliéfmi (chaturmukhar) oslovujúce najmä boha múdrosti Maňdžušrí. V období 1095 – 1205 nastúpila k moci hinduistická dynastia Sénov s výjavmi Rámájany a veľkého eposu Mahábháratam.

Kláštor bol až do konca 16. storočia centrom vzdelanosti, no postupne chátral a v 17. storočí spustol. Na jeho ruiny a význam upozornil až v roku 1807 Dr. Buckman Hamilton. Archeologické nálezy umiestnili do blízkeho múzea.

Budhistická vihara v Paharpure je súčasťou SD od roku 1985 (Paríž).

